

Rajala Henna

Mitä koulukiusaaminen on ja miten sitä voidaan ehkäistä

Kandidaatin opinnäytetyö
KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA
Luokanopettajakoulutus
2024

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta

Mitä koulukiusaaminen on ja miten sitä voidaan ehkäistä (Henna Rajala)

Kandidaatin tutkielma, 31 sivua

Huhtikuu 2024

Kiusaaminen on kaikkia maailmanlaajuisesti vaikuttava ilmiö. Suomessa edelleen yli neljäkymmentä prosenttia alakouluikäisistä on kiusattuna viikoittain ja yli kahdeksantoista prosenttia kokee, ettei kiusaaminen ole loppunut aikuiselle kerrottua. Kiusaaminen on tuttu ilmiö monille henkilökohtaisista kokemuksista tai median välityksellä. Uutisissa ja muualla internetissä koulukiusaamisesta puhutaan monesti, sillä se herättää voimakkaita tunteita. Koulun toiminta kiusaamistilanteisiin ja niiden ehkäisemiseen on puheenaiheena ja kritiikin kohteena.

Kiusaaminen on tutkimuksen kohteena laaja aihe ja moninäkökulmainen. Tutkimuksessa on tarkoitus tuoda esille laajuus koulukiusaamisesta ilmiönä ja millaisilla tavoilla kiusaamista yritetään ehkäistä koulussa. Tutkimusta johdattaa kaksi tutkimuskysymystä, jotka ovat mitä koulukiusaaminen on ja miten se ilmenee, sekä millaisia kiusaamisen vastaisia toimia ja ehkäiseviä käytänteitä kouluilla on.

Tutkimus on toteutettu kirjallisuuskatsauksena ja tarkempaan kirjallisuuskatsauksen muotona on narratiivinen kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan luoda uutta teoriaa ja tutkitaan jo olemassa olevaa teoriaa tiettyjen reunaehtojen avulla. Tutkimus on tehty näitä ehtoja noudattaen. Ehtoja ovat kurinalaisuus, läpinäkyvyys ja kriittisyys. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa aihetta ei rajata yhtä tarkasti kuin muissa kirjallisuuskatsaustavoissa, ja siksi se sopii kiusaamisen tutkimiseen. Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa tutkitaan olemassa olevaa tietoa ja opitaan siitä vielä enemmän. Tutkimuksen toteutuksessa aineiston keräämisessä on huomioitu oikeaoppinen viittaustapa ja lähdeaineistoksi on kerätty vertaisarvioituja artikkeleita ja kirjoja.

Koulukiusaamisen ilmiön ymmärtämisen keskiössä on kiusaamiseen osallistuvat ja kiusaamisen muodot. Kiusaamisestilanteissa voidaan nähdä erilaisia rooleja, kuten kiusaaja, kiusattu, kannustaja, avustaja, puolustaja ja ulkopuoliset. Ulkopuolisista käytetään myös nimitystä hiljainen hyväksyjä. Kiusaamisesta pystytään erottelamaan erilaisia muotoja ja tyypillisiä kiusaamisen tapoja ovat epäsuora kiusaaminen, fyysinen kiusaaminen, sanallinen kiusaaminen, omaisuuden tuhoaminen ja nettikiusaaminen.

Kouluilla on kiusaamisen ehkäisemisen kannalta työvälineitä kuten kiusaamisen vastainen opas ja KiVa koulu. Lisäksi koulun ilmapiirillä ja opettajan merkitys positiivisen ilmapiirin luomisessa vaikuttavat kiusaamisen ehkäisyyn.

Kiusaaminen ei ole helppo asia, jonka saisi nopeasti ratkaistua. Se vaatii aikaa ja vaivannäköä. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisesta voi olla apua, mutta lisää tutkimuksia kiusaamisen ehkäisemisen ja ilmiön ymmärtämiseksi tarvitaan.

Avainsanat: kiusaaminen, koulukiusaaminen, kiusaamisen muodot, kiusaamisen ehkäiseminen

Sisältö / Contents

1	Johdanto	4
2	Tutkimuskohde ja -tehtävät	7
2.1	Tutkimuskysymykset.....	7
2.2	Tutkimuskohteen kuvaus	7
3	Tutkimuksen toteutus.....	9
3.1	Kirjallisuuskatsaus.....	9
3.2	Narratiivinen kirjallisuuskatsaus	10
3.3	Aineiston keruu ja käyttö	11
3.4	Aiempia tutkimuksia.....	12
4	Koulukiusaaminen.....	14
4.1	Kiusaamiseen osallistuvat	15
4.2	Kiusaamisen muotoja.....	17
4.2.1	<i>Epäsuora kiusaaminen</i>	<i>17</i>
4.2.2	<i>Fyysinen kiusaaminen</i>	<i>17</i>
4.2.3	<i>Omaisuu den tuhoaminen.....</i>	<i>18</i>
4.2.4	<i>Sanallinen kiusaaminen.....</i>	<i>18</i>
4.2.5	<i>Nettikiusaaminen</i>	<i>18</i>
5	Kiusaamisen ehkäiseminen.....	20
5.1	KiVa Koulu.....	20
5.2	Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa -opas	21
5.3	Koulun ilmapiirin vaikutus.....	23
5.4	Opettajan merkitys positiivisen ilmapiirin luomisessa.....	24
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	26
7	Pohdinta.....	28
	Lähteet / References.....	30

1 Johdanto

Kiusaaminen on kaikille tuttu aihe. Kiusaaminen on maailmanlaajuinen ilmiö ja sitä tapahtuu kaikissa ikäryhmissä. Uutisissa ja sosiaalisessa mediassa puhutaan paljon kiusaamisen kokemuksista ja välillä keskustelun kohteena on koulun toiminta kiusaamistilanteissa. Monet ihmiset jakavat omia kokemuksiaan koulukiusaamisesta ja siitä, miten tilanne heidän kohdallaan ratkaistiin. Digitaalinen media on antanut ihmisille mahdollisuuden jakaa muille omia kokemuksia kiusaamisesta. Uutisiin sekä muualle mediaan päätyy hyvin rankkojakin kertomuksia kiusaamisesta, joissa joutuu jo miettimään mikä ylittää väkivaltaisuuden rajan. Kiusaaminen on sellainen aihe, joka herättää vahvoja tunteita ja eriäviä mielipiteitä. Yhä edelleen törmää mielipiteisiin, joissa ehdotetaan kiusaamisen olevan hyvä asia, koska se ”tekee vahvemmaksi”, vaikka tutkimukset ovat osoittaneet tämän ajatuksen täysin vääräksi.

Tässä tutkielmassa käsitellään kiusaamista ja keskitytään erityisesti koulukiusaamisen ilmiönä. Tutkielmassa käsitellään kiusaamisen käsitteitä, muotoja ja tapoja, sekä kiusaamisen ehkäisemisen keinoja koulussa. Tutkielman toteutuksessa käytetään metodina kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaus toteutetaan kuvailevan eli narratiivisen kirjallisuuskatsauksen perustein.

Kiusaaminen valikoitui kandintutkielman aiheeksi, koska se on mielenkiintoinen ja samaan aikaan hyvin turhauttava aihe. Tulevana opettajana aihe on myös ajankohtainen. Opettajana on tärkeä tietää, miten kiusaamista voidaan ehkäistä, miten kiusaaminen esiintyy koulussa sekä luokassa ja osata purkaa kiusaamistapauksia. Opettajana on tärkeässä asemassa kiusaamisen vastaisessa työssä ja turvallisen oppimisympäristön luomisessa.

Henkilökohtaisesti minua kiinnostaa myös kiusaamisen vastaiset toimet ja kiusaamisen ehkäiseminen. Millä tavoin koulu tällä hetkellä ehkäisee kiusaamista ja millaiset toimintamallit kouluilla on. Valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa kerrotaan, mitä opettaja voi tehdä työrauhan ja turvallisuuden takaamiseksi luokassa. Julkisessa keskustelussa puhutaan, mitä on tehty kiusaamisen ehkäisemiseksi. Tulevana opettajana nämä ovat kiinnostavia keskustelun kohteita. Oikeiden toimintatapojen löytäminen ja käyttäminen on tärkeää kiusaamisen ehkäisemisessä ja tilanteiden pysäyttämässä. Jos siinä ei onnistuta, kiusaaminen ei välttämättä lopu. THL:n kouluterveyden kyselyssä jopa 18,4 % on todennut, ettei kiusaaminen loppunut opettajalle tai aikuiselle kerrottua. Kiusaaminen jatkui tai jopa paheni (THL, 2023).

Koulu on myös toimintaympäristönä tärkeä oppilaille ja sen on oltava turvallinen, eikä kiusaaminen ole hyväksyttävää. Koulun toimintakulttuuri on kiusaamista vastaan ja kouluissa tehdään työtä kiusaamisen ehkäisemiseksi. Kouluissa on kuitenkin vaihteleva ilmapiiri, joka voi osaltaan vaikuttaa kiusaamisen esiintyvyyteen. Kouluissa on paljon aikuisia, jotka vastaavat järjestyssääntöjen ja toimintamallien toteutuksesta ja ylläpidosta. Tutkielmassa olen siksi kiinnostunut siitä, mitä kiusaamisen vastaisia ja ennaltaehkäiseviä toimia kouluilla on.

Kiusaamiseen liittyen on tehty paljon tutkimuksia. Se on hyvä, sillä siihen käytetään silloin paljon rahaa ja aikaa. Tutkimusten laatu on myös parempi ja kiusaamisen vastaisia keinoja voidaan kehittää tutkimusten pohjalta. Erilaisia tutkimuksia kiusaamiseen löytyy eri näkökulmista. Kiusaamista on tutkittu kiusatun ja kiusaajan näkökulmasta, koulua ja sen toimintakulttuuria on tutkittu, opettajaa kiusaajana on tutkittu ja koulukiusaamista on tutkittu eri luokka asteilla. Ala-asteella tapahtuvaa kiusaamista on tutkittu vähemmän aikaa kuin lukiossa ja yläasteella tapahtuvaa kiusaamista. Kouluterveyden kyselyssä, ala-asteella tapahtuvaa kiusaamista alettiin mittaamaan vasta vuonna 2017. Koska kiusaaminen on niin vahvasti meidän yhteisössä, sitä on tutkittu paljon ja siihen on yritetty löytää ratkaisuja.

Minua myös kiinnostaa kiusaaminen taiteen näkökulmasta. Millä tavoin kiusaamista voidaan kuvata tai miten siitä voi kertoa esimerkiksi taiteen keinoin. Tästä syystä tavoitteena on keskittyä kandidaatin opinnäytetyössä koulukiusaamiseen ja sen ehkäisemisen keinoihin ja sitten jatkaa aihetta maisterin pro gradu tutkielmassa. Maisterivaiheessa voisin mahdollisesti käyttää empiirisenä tutkimuskeinona kuvataidetta. Silloin voisin tutkia aihetta esimerkiksi kuvan käyttöä kiusaamisen selittämiseen ja tulkitsemiseen.

Aihetta on tärkeä tutkia koska kiusaamisen seuraukset ovat näkyviä. Mielen hyvinvoinnin kannalta kiusaamisella on vakaviakin seurauksia. Kiusaaminen myös jättää jäljet pitkäksi aikaa, eikä niitä tilanteita unohdeta. Fyysinen kiusaaminen saattaa johtaa jopa loukkaantumisiin ja vaaratilanteisiin. Moni voi kertoa omakohtaisesti, miltä kiusaamisen kohteeksi joutuminen tuntuu ja miten se vielä vuosia myöhemminkin vaikuttaa elämään.

Koulussa kiusatuksi tuleminen voi johtaa huonoon koulumenestykseen ja kaverisuhteiden muodostaminen voi olla hankalaa. Mannerheimin lastensuojelu liiton (2021a) mukaan kiusaamisesta voi aiheutua ahdistuksen ja itsearvon laskemisen lisäksi myös psykosomaattisia stressioireita. Psykosomaattiset stressioireet esiintyvät esimerkiksi kipuna, syömishäiriönä ja univaikeuksina (MLL, 2021a). Terveystieteiden tutkimuksen ja hyvinvointilaitoksen teettämän kouluterveyskyselyn mukaan 8,6 % neljännen sekä viidennen luokan oppilaista on koulukiusattuna vähintään

kerran viikossa. Jopa 43,4 % on kyselyn mukaan koulukiusattuna tai kiusaajana lukukauden aikana (THL, 2023). On todella tärkeää, että tutkimme kiusaamista, jotta voimme ymmärtää ja löytää keinoja ehkäistä maailmanlaajuista ongelmaa ja ilmiötä.

2 Tutkimuskohde ja -tehtävät

Kiusaaminen on laajaa keskustelua herättävä ilmiö ja siksi tutkimuksen tavoitteena on koota yhteen kiusaamiseen liittyviä tutkimuksia ja pohtia tämänhetkistä tilannetta koulussa. Tutkielman tavoitteena on selvittää mitä koulukiusaaminen on ja millainen ilmiö se on. Tavoitteena kandidaatin tutkielmassa on myös tutkia koulujen kiusaamisen vastaista toimintaa ja ylipäättänsä kiusaamisen ehkäisykeinoja.

2.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen aihe on hyvin laaja ja moniulotteinen. Tutkimusta ohjaa tutkimusongelmat ja -kysymykset. Tutkimuksen tarkoituksena on vastata seuraaviin kysymyksiin:

Mitä koulukiusaaminen on ja miten se ilmenee?

Millaisia kiusaamisen vastaisia toimia ja ehkäiseviä käytänteitä kouluilla on?

Näillä tutkimuskysymyksillä saa aiheen rajattua tarkemmin ja muodostettua käsityksen tutkitavasta aiheesta. Aiheen rajaaminen on tärkeää, koska liian laajaa aihetta ei pysty käsittelemään kunnolla (Metsämuuronen, J. 2011, s. 39).

2.2 Tutkimuskohteen kuvaus

Kiusaaminen on aiheena erittäin monimutkainen ilmiö. Vaikka siitä on tehty useita tutkimuksia, siihen liittyy paljon erilaisia osia ja tutkimuksellisia alueita. Ilmiönä sitä voi olla jopa hankala ymmärtää. Ratkaisua kiusaamiseen ei tutkimuksessa yritetä löytää. Sen sijaa tutkimuksessa yritetään tuoda esille kiusaamisen ilmiön laajuutta. Tutkimuksen tarkoituksena on myös tuoda esille kiusaamista vastaan tehtyä työtä kouluissa ja joitain ehkäisykeinoja vakavalle ongelmalle.

Schott, R. ja Søndergaard, D. (2014) tuovat esille sen, että monet tutkijat ovat omasta mielestään löytäneet ratkaisun kiusaamiseen ja sen ymmärtämiseen. He väittävät, ettei näin kuitenkaan vielä ole (2014). Kiusaamiseen on kehitetty erilaisia ratkaisuja ja sitä yritetään ymmärtää. Samallalaililla tässä tutkimuksessa yritetään tehdä pintaraapaisu laajasta aiheesta.

Laaja aihe tarkoittaa myös sitä, että joillain tavoin sitä pitää rajata. Vaikka välillä kiusaamisen ja rikoksen raja on epävarma, tämän tutkielman ulkopuolelle jää väkivalta ja muu rikos kuten kunnianloukkaus. Tutkielmassa ei myöskään tutkita kiusaamisen syitä tai seksuaalista häirintää kiusaamisen muotona. Kiusaamisen ehkäiseminen rajautuu myös muutamiin koulussa mahdollisiin käytänteisiin.

3 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa kuvaan tutkimuksen toteuttamista ja tiedonhankinnan prosessia. Luvussa kerrotaan myös eettisistä lähtökohdista. Luvun lopussa kerron muutamasta aiheeseen liittyvästä aiemmasta tutkimuksesta.

3.1 Kirjallisuuskatsaus

Kandin opinnäytetyö toteutetaan kirjallisuuskatsauksena. Tämä tutkielma toteutetaan kirjallisuuskatsauksen tyypeistä kuvailevan eli narratiivisen kirjallisuuskatsauksen tavalla.

Kirjallisuuskatsaus on metodina useiden aineistojen ja tutkimusten pohjalta tehtävä tutkimus. Kuten Vilkka (Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina) kirjoittaa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuksiin perehdytään ja arvostetaan, eikä niitä vain vilkaista ja laiteta lähdeluetteloon. Hän sanoo kirjallisuuskatsauksen tarkoituksen olevan alkuperäisteosten sisällön tiivistämistä, jotka tutkimuskysymysten pohjalta voidaan tehdä johtopäätöksiä (Vilkka, 2023, luku 1.1.1).

Salminen (2011) sanoo kirjallisuuskatsauksen kehittävän ja luovan uutta teoriaa. Hänen mukaansa kirjallisuuskatsauksen pohjalta voidaan myös arvioida olemassa olevaa teoriaa ja tunnistaa ongelmia (Salminen, 2011, s. 3)

Sekä Salminen että Vilkka sanovat, ettei kirjallisuuskatsaus ole lähdeluettelo tai kirja-arvio. Kirjallisuuskatsauksen pitää siis sisältää myös kriittistä ajattelua, eikä vain lyhyitä tiivistyksiä aiheesta tai arvosteluita artikkeleista. Lähteitä ja aineistoja on oltava useampia (Salminen, 2011; Vilkka, 2023).

Kirjallisuuskatsauksessa on tutkimukselle tyypillisiä reunaehtoja, mutta Vilkka (2023) mukaan kirjallisuuskatsauksessa voidaan tuoda esiin myös luovaa ajattelua. Hän rinnastaa luovan ajattelun palapelin rakentamiseen. Kun palapeli on vielä sekaisin, aloitetaan reunojen muodostus mutta samalla ajatellaan ja jäsennellään sekä tehdään uusia huomioita. Jotta pystyy näkemään kokonaisuuden, tarvitaan tieteellistä ja luovaa ajattelua (Vilkka, 2023, luku 1.1.2).

Vilkka, (2023) kuvaa kirjallisuuskatsausta muun muassa kurinalaiseksi, läpinäkyväksi ja kriittiseksi. Kurinalaisuudella hän tarkoittaa, että aineisto ja aineiston keruu ovat järjestelmällistä, suunniteltua ja johdonmukaista. Aineisto on rajattu ja ohjeistusta sekä sääntöjä noudatetaan. Kurinalaisuuteen liittyy myös läpinäkyvyys (Vilkka, 2023).

Läpinäkyvyys kirjallisuuskatsauksessa on tärkeää. Vilkka (2023), kertoo läpinäkyvyyden tarkoittavan koko kirjallisuuskatsauksen prosessin kuvaamista. Aineiston kerääminen ja niiden valintakriteerit tuodaan ilmi. Hänen mukaansa myös hakutuloksia ja tietokantoja tulee kriittisesti arvostella (Vilkka, 2023, luku 1.1.2).

Kriittisyys on Vilkan (2023) mukaan osa kirjallisuuskatsauksen tekoa. Hänen mukaansa on tärkeää ajatella kriittisesti ja reflektoida jokaisessa vaiheessa kirjallisuuskatsausta. Vilkka, sanoo, että pitää pystyä huomaamaan, milloin ja miten ajatusten alkuperä vaikuttavat tuloksiin (Vilkka, 2023, luku 1.1.2).

3.2 Narratiivinen kirjallisuuskatsaus

Narratiivinen kirjallisuuskatsaus on tapa tehdä kirjallisuuskatsausta. Vilkan (2023) mukaan narratiivinen kirjallisuuskatsaus ei ole ilmiöiden yleisyyden tutkimista vaan niiden ymmärtämistä. Hänen mukaansa narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa selitetään ilmiöiden keskeisiä käsitteitä sekä tutkitaan ilmiöstä olevaa tietoa (Vilkka, 2023, luku 1.2.1). Salminen (2011) toteaa narratiivisen kirjallisuuskatsauksen olevan yleinen tutkimustapa. Hänen mukaansa narratiivisessa katsauksessa aineistoa ei tarvitse rajata yhtä tarkasti kuten esimerkiksi systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa. Täten aineistoa pystytään tulkitsemaan ja tekemään johtopäätöksiä laajassa kuvassa. Hänen mukaansa myös saadut tulokset ovat helpompi ymmärtää (Salminen, 2011, s. 7). Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa tarkoituksena on siis tutkia tietoa ilmiöstä ja selvittää mitä jo tiedetään (Salminen, 2011, s. 6; Kangasniemi ym. 2013, s. 294).

Vilkka (2023) sanoo, että narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa pyritään lähtökohtaisesti ymmärtämään ilmiötä esimerkiksi kyseenalaistaen tai pohtimalla ongelmakohtia sekä kysymällä kysymyksiä ilmiöön liittyen. Hänen mukaansa tarkoituksena on kerätä tietoa aiheesta ja oppia siitä yhä enemmän. Vilkan mukaan katsauksen tekijän käsitys ja ymmärrys laajenee tutkimusta tehdessä (Vilkka 2023, luku 1.2.1).

Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa pystytään tuomaan esiin enemmän tutkijan tai katsauksen tekijän ajatuksia, sillä narratiivinen kirjallisuuskatsaus on keskustelua herättävä. Sitä voidaan tehdä johdonmukaisesti, omalla tavalla kriittisellä otteella (Kangasniemi ym. 2013; Vilka, 2023; Salminen 2011).

3.3 Aineiston keruu ja käyttö

Aineisto on tutkimuksissa tärkeä ja siksi, miten aineistoa kerätään, on tärkeä määritellä. Narratiivinen kirjallisuuskatsauksessa on paljon sellaista, mikä tekee siitä hyvän tavan tehdä tutkimusta, mutta se on saanut myös kritiikkiä metodina. Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen aineiston hankintaa on kritisoitu sattumanvaraiseksi sekä objektiivisuuden puutetta (Vilkka, 2023). Osaltaan narratiivisen kirjallisuuskatsauksen tarkoituksena voikin olla omat ajatukset eikä niinkään objektiivisuus (Salminen 2011). Tämä onkin tärkeää ottaa huomioon myös omassa tutkielmassa.

Aineistojen hakemisesta on hyvä myös olla läpinäkyvä (Vilkka, 2023). Tutkielmassa aineistojen haku tapahtuu erilaisten hakusanojen kautta ja virallisten tieteellisten aineistojen sivuilta. Tutkielmaan olen etsinyt lähteitä Oula-Finna sivun kautta erilaisten hakusanojen ja käsitteiden avulla. Hakusanoina on ollut esimerkiksi kiusaaminen, koulukiusaaminen, school bullying, bullying, prevention, bulluying prevention ja kiusaamisen vastainen toiminta. Muitakin variaatioita näistä esimerkeistä on käytetty aineiston löytämisessä. Operaattoreina hauissa käytettiin AND ja OR operaattoreita.

Oula-Finnan lisäksi aineistoja, sekä kirjoja että artikkeleita, olen etsinyt myös Ebson, Scopus ja Google Scholars tietopankeista. Kaikilta tietokannoilta kerättyjen aineistojen hauissa on otettu huomioon, onko aineisto vertaisarvioitu. Lisäksi olen hakenut tutkielmaan sopivia aineistoja eri tutkimuksista.

JUFO portaalin tietokantaa on käytetty varmistaakseni osan aineiston tieteellisyys luokitusta ja joidenkin artikkelien luokituksen.

Jotkin lähteet eivät olleet vertaisarvioituja tutkimuksia, vaan virallisten viranomaisten sivuilta kuten Opetushallituksen ja Mannerheimin lastensuojeluliiton sivuilta sekä opetussuunnitelman perusteiden asiakirjasta.

Aineiston keräämisessä ja käytössä on myös hyvä noudattaa virallisia ohjeita. Tutkielmassa noudatetaan hyvän viittaustavan periaatteita. Lähdeviittaukset merkataan APA7 mukaan ja kunnia annetaan tekstien asianomaisille. Lähdeluetteluun merkitään kaikki, joiden teoksia on käytetty aineistona tutkielmassa. Aineistoa tai niiden pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä ei myöskään keksitä omasta päästä. Kuten Vilkka, (2023) kertoo vilpillisen toiminnan välttämisestä, kunhan ei plagioi eikä vääristä tuloksia, tutkimus ei ole vilpillinen (2023). Hänen mukaansa

eettisesti tehtyyn tutkimukseen kuuluu hätiköimättömyys, oikeiden tulosten jakaminen, luotettavuus ja läpinäkyvyys. Hän huomauttaa rehellisyyden merkityksen kirjallisuuskatsausta tehdessä (Vilkka, 2023, luku 3.2.2).

3.4 Aiempia tutkimuksia

Kiusaamisesta on tehty paljon erilaista, sekä laadullista että määrällistä tutkimusta. Tässä on muutama esimerkkitutkimus koulukiusaamisesta sekä sen ehkäisemisestä. Rosen, L. ym. (2017): *Bullying in school: perspectives from school staff, students and parents*. Menesini, E. & Salmivalli, C. (2017): *Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions*. Salmivalli, C. (2016): *Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja*.

Rosen ja kollegoiden (2017) kirjoittamassa kirjassa perehdytään erilaisten näkökulmien kautta kiusaamiseen ilmiönä. Näkökulmia kiusaamiseen katsotaan niin oppilaiden, opettajien, koulun muun henkilökunnan ja vanhempien kautta. Siinä pyritään ymmärtämään kiusaamisen syitä ja sitä kautta löytämään ratkaisuja kiusaamiseen ja sen ehkäisemiseen. Kirjassa perehdytään aluksi kiusaamiseen käsitteenä ja esitellään kiusaamisen eri muotoja. Tutkimusmetodina on käytetty haastattelua ja niissä on painotettu kiusaamisen kanssa eniten toimivat eli oppilaat ja opettajat.

Menesniemi ja Salmivalli (2017) tutkimuksessa pohditaan puolestaan tehokkaita keinoja kiusaamisen ehkäisemiseksi. Tutkimuksessa pohditaan olemassa olevien keinojen toimivuutta kiusaamisen ehkäisemiseksi. Tutkimuksessa pohditaan myös mitkä vaikuttavat kiusaamisen määrittelyyn. Esimerkiksi eri kulttuurit vaikuttavat, miten kiusaaminen koetaan. Kuka kiusaa ja mitä kiusaaminen on, koetaan eri tavoin esimerkiksi länsimaisessa kulttuurissa ja Aasian kulttuureissa. Artikkelissa myös pohditaan, mikä tilanne kouluissa tällä hetkellä on kiusaamisen ehkäisemisen kannalta. Artikkelissa syvennytään kulttuurin, iän, sukupuolen ja ennakkoluulojen vaikutukseen kiusaamisessa.

Salmivalli (2016) tutkimuksessa, Koulukiusaamiseen puuttuminen, on koottu erilaisia metodeja, joilla on mahdollista ehkäistä kiusaamista. Kirjassa puhutaan myös Suomessa käytössä olevasta KiVa koulu järjestelmästä. Kirjassa kerrotaan monia eri keinoja vaikuttaa kiusaamisen ehkäisemiseen. Siinä on otettu myös huomioon, mitä jokainen voi yksilökohtaisella tasolla

tehdä, mitä yhteiskunnan tasolla voidaan tehdä ja mitä yhteisönä voidaan tehdä. Salmivalli kertoo monipuolisesti erilaisista vaihtoehdoista ja toimintamalleista kiusaamisen vastaisesta toiminnasta sekä miten kiusaamista voidaan vähentää.

Tutkimusta kiusaamisesta tehdään laajasti ja yhä enemmän pyritään löytämään ratkaisuja. Kiusaamisesta ilmiönä löytyy paljon erilaisia tutkimuksia ja on mietitty tunnetaito kasvatuksen merkitystä ja sosiaalisten taitojen opettamisen vaikutusta kiusaamisen vähenemiseen. Nykytutkimuksissa myös pohditaan, voiko kiusaamista edes katsoa kiusaajan ja kiusatun roolin kautta.

4 Koulukiusaaminen

Koulukiusaaminen on osa koulun arkea, vaikka niin ei pitäisi olla. Opettajat ja muu koulun henkilökunta joutuu ratkaisemaan kiusaamistilanteita joka viikko. Päivittäisiä kavereiden välisiä kiistoja opettaja ratkoo ja sovittelee jatkuvasti. Koulukiusaaminen ja kiusaaminen yleensä on kuitenkin määritelty käsite, joka menee helposti yleisessä keskustelussa sekaisin hännäämisen ja erimielisyyden kanssa. Kiusaaminen yleensä määritellään vallan ja väkivallan väärin käyttönä.

Salmivallin (2016) mukaan päivittäiseen elämään myös koulussa kuluu välienselvittely. Sillä tavoin lapset ja nuoret oppivat osaltaan tunteiden säätelyä. Kun tulee jokin riita, oppilaat harjoittelevat, miten riitoja sovitaan ja tunnistavat millaisia tunteita nousee pintaan (Salmivalli, 2016). Salmivallin mukaan tappelu ja haukkuminen tai jostain loukatuksi tuleminen ei vielä itsessään ole kiusaamista. Koulukiusaaminen on yleensä jatkuvaa ja kiusaaminen on kohdistettu samaan henkilöön. Tämän lisäksi hänen mukaansa kiusaamisessa valtaerot nousevat esille. Kiusaajalla on valtaa, kun taas kiusatulla ei sitä ole. Salmivalli määrittelee vallan epätasapuolisuuden esimerkiksi ikäerolla, ihonvärillä tai kiusaajia on useampi (Salmivalli, 2016, luku 1).

Salmivallin kanssa saamaa mieltä kiusaamisen käsitteen määritelmästä ovat myös Rosen ym. (2017), Dupper (2013) sekä Schott ja Søndergaard (2014). Heidän kaikkien keskeisin määritelmä kiusaamisesta on vallan väärinkäyttöä. Heidän kaikkien mukaan kiusaamisen teot ovat toistuvia ja niiden tarkoituksena on satuttaa ja vahingoittaa kiusaamisen kohteena olevaa (Salmivalli 2016; Rosen ym. 2017; Dupper 2013 ja Schott & Søndergaard 2014).

Kiusaamisen määrittelemisen on tärkeää, koska esimerkiksi kouluissa siihen puuttumiseen tarpeeksi aikaisin on merkityksellisintä oppilaan kannalta (MLL, 2022). Käsitteen määrittely on myös tärkeää, koska keskustelu yhteiskunnassa ja sosiaalisessa mediassa voi kohdistua väärään asiaan. Salmivalli (2016) nostaa esiin, miten mediassa saatetaan puhua välienselvittelystä ja koulukiusaamisesta samoina asioina. Hänen mukaansa on myös opettajan kannalta tärkeä tietää käsitteiden ero, jotta opettaja ja muu henkilökunta osaa ottaa oikeat toimitavat käyttöön ja lähestyä tilannetta tarvittavalla tavalla (Salmivalli, 2016, luku 1). Salmivalli (2016) tuo myös tärkeän huomion esiin. Mikäli koulukiusaamisen ja kiusoittelun määritelmää ei ymmärretä tai eroteta, on riskinä, ettei kiusaamista oteta tosissaan, vaan ajatellaan, että se on vain riitojen selvittelyä tai kiusaaminen tekee vahvemmaksi (Salmivalli 2016, luku 1).

Tilastollisesti katsottuna koulukiusaaminen on vähentynyt Suomessa. Ala-asteelta kouluterveyskyselyä on tehty vasta vuodesta 2017. Yleiseltä tasolta katsottuna vähintään kerran viikossa kiusattuna vuosilta 2006–2023 määrä on vähentynyt. Ala-asteen 4lk. ja 5lk. tyttöjen osalta kiusaaminen on pysynyt suhteellisen samalla tasolla mutta pojilla kiusaamisen määrä oli nousut (THL, 2023).

THL julkaiseman kouluterveyskyselyn tuloksista näkee myös prosenttiosuuksia vuosien 2017–2023 neljännen ja viidennen luokan osalta. Neljännen ja viidennen luokan tytöistä 9 % ja pojista 8 % oli kiusattuna viikoittain ja keskimäärisesti n. 43,4 % kiusattiin lukuvuoden aikana (THL, 2023). Salmivallin (2016) mukaan peruskouluikäisistä jopa 15 % lapsista on kiusattuja ja ala-asteella vähintään yksi lapsi luokassa on systemaattisesti kiusattu (Salmivalli, 2016). Hän myös kertoo, ettei kiusaamisen vähentämisessä ole onnistuttu ja kiusaaminen on yhä ongelmana suomalaisissa kouluissa (Salmivalli, 2016).

4.1 Kiusaamiseen osallistuvat

Jenkins ja Nickerson (2017) mukaan kiusaamiseen voi osallistua useampia henkilöitä ja aina kaikki evät siihen aktiivisesti osallistu. Voidaan siis puhua rooleista tai kiusaamisen osallistujista. Yleisesti tunnistetut roolit ovat kiusaaja, kiusattu, avustaja, puolustaja, kannustaja ja ulkopuolinen. Roolit eivät kuitenkaan ole tarkasti määrättyjä tietyille henkilöille, vaan yhdellä oppilaalla voi olla useita rooleja (Jenkins ja Nickerson, 2017).

Kiusaaja on henkilö, joka osaa valita uhrikseen henkilön, kuka ei pysty sanomaan vastaan. Dupper (2013) kuvailee kiusaajaa sellaiseksi, joka osaa valita kiusaamistilanteen niin, ettei kiusattu pysty pyytämään apua aikuiselta eikä kiusattu pysty lähtemään tilanteesta pois. Hänen mukaansa kiusaaja vahvistaa omaa valtaansa aiheuttamalla pahaa mieltä ja vahinkoa uhrille (Dupper 2013, s. 9). Salmivallin (2016) mukaan kiusaaja on vahvempi kuin kiusattu esimerkiksi fyysisesti tai henkilömääräisesti. Kiusaajana ei aina ole vain yksi henkilö, vaan kiusaajana voi olla suurikin ryhmä ihmisiä (Salmivalli, 2016). Koulussa kiusaajana voi olla esimerkiksi koko luokka.

Kiusattu on usein alistettu ja nöyryytetty. Häntä vastaan tehdään toistuvasti tekoja, joiden tarkoituksena on aiheuttaa pahaa mieltä. Kiusattu joutuu usein yksin kiusaajia vastaan. Kiusaamisen uhriksi voi joutua esimerkiksi iän, sukupuolen, ihonvärin, uskonnon tai vamman takia.

Schott ja Søndergaardin (2014) mukaan kiusatun arvo ja arvostus estetään, empatia ja arvokkuus vaihdetaan kiusattua kohtaan inhoksi. Tämän takia kiusaaja osaa käyttää kiusattua kohtaan juuri niitä tapoja, jotka aiheuttavat nöyryytystä ja tuskaa eniten (Schott & Søndergaard, 2014, s. 67).

Kiusaajan lisäksi hänellä saattaa olla mukanaan avustaja. Avustaja osallistuu aktiivisesti kiusaamiseen tai liittyy siihen mukaan. Rosen ym. (2017) mukaan avustajat eivät aloita kiusaamista, mutta liittyvät siihen, kun kiusaamistilanne on alkanut tai juuri alkamassa. Heidän mukaansa avustaja on usein kiusaajan ystävä (Rosen ym. 2017, s. 28). Salmivalli (2014) kertoo avustajien tehtäväksi jopa kiusatun pysäyttämisen, paikallaanpitämisen ja poistumisen estämisen. Avustaja siis varmistaa, ettei kiusatulla ole mahdollisuutta hakea apua (Salmivalli, 2014, s. 287).

Avustajan lisäksi kiusaajaa tukee kannustaja. Salmivalli (2014) mukaan kannustaja ei ota aktiivisesti osaa kiusaamiseen, mutta osoittaa muuten tukensa kiusaajalle. Kannustaja esimerkiksi nauraa, kannustaa tai osoittaa tukensa sanattomasti (Salmivalli, 2011; Rosen ym. 2017). Tani ym. (2003) mukaan kannustajat osallistuvat kiusaamisen myös tuomalla katsojia tilanteelle (Tani ym. 2003, s. 132). Ikätoverien antama huomio on tutkimuksien mukaan yhtenä syynä kiusaamiselle. Huomion saaminen on palkitsevaa kiusaajalle ja kiusaamiseen osallistuville (Salmivalli, 2014; Rosen ym. 2017).

Kiusatun puolella ja häntä auttava on puolustaja. Puolustaja tukee kiusattua ja on hänen puolellaan. Rosen ym. (2017) mukaan puolustaja osaa puolustaa kiusattua. Salmivalli (2014) sanoo puolustajien pyrkivän hakemaan apua aikuisilta tai saamaan muut lopettamaan kiusaamisen (Salmivalli, 2014; Tani ym. 2003) Puolustaja myös lohduttaa kiusattua ja osoittaa tukensa (Salmivalli, 2011). Puolustaja voi olla kiusatun ystävä tai muuten tuntea hänet.

Puolustajiksi ryhtyvät lapset ovat kuitenkin vähemmässä osassa kuin esimerkiksi hiljaiset hyväksyjät. Puolustajan roolissa on riski joutua myös itse kiusatuksi. Rosen ym. (2017) kertovat, että kiusaajan ollessa esimerkiksi suositumpi voi kiusattua puolustavat joutua puolustaessaan kiusaamisen kohteeksi. Heidän mukaansa puolustaja voi myös vahingossa lisätä kiusaajan saamaa huomiota ja näin ollen lisätä kiusaamista (Rosen ym. 2017, s. 30).

Kaikkein yleisin rooli ja mihin moni kuuluu kiusaamiseen osallistuessa, ovat ulkopuoliset. Ulkopuolisia voidaan kutsua hiljaisiksi hyväksyjiksi. Heitä kutsutaan hiljaisiksi hyväksyjiksi,

koska he eivät ota kiusaamiseen aktiivisesti osaa esimerkiksi nauramalla, mutta he eivät myöskään puolusta kiusattua. Koska he eivät sano mitään tai osoita eriävää mielipidettä, kiusaaja voi olettaa heidän tukevan häntä (Salmivalli, 2014). Hiljainen hyväksyjä tuo myös omalta osaltaan lisää huomiota kiusaamistilanteisiin ja täten lisää kiusaamista. Heidän passiivinen osallistumisensa kuitenkin vahingoittaa kiusattuja. Hiljaisiksi hyväksyjiksi kuuluu myös ne henkilöt, jotka eivät ota kantaa kiusaamiseen, koska eivät ajattele sen kuuluvan heille (Rosen ym. 2017).

4.2 Kiusaamisen muotoja

Kiusaamisessa tavoitteena on vahingoittaa toista. Sitä voidaan tehdä eri tavoilla ja kiusaamisen muotoja voidaan luokitella. Koulussa voi näkyä erilaisia tapoja kiusata ja useita eri kiusaamisen muotoja voidaan käyttää systemaattisesti kiusatessa.

4.2.1 Epäsuora kiusaaminen

Epäsuorassa kiusaamisessa kiusaaja(t) eivät suoraan kohtaa kiusattua. Dupper (2013) kertoo epäsuoran kiusaamisen olevan sitä, kun eristetään sosiaalisesti ja suljetaan pois kaveriporukoista. Toisin sanoen se on syrjimistä ja tarkoituksellista huomiotta jättämistä (Dupper, 2013). Epäsuora kiusaaminen on myös seläntakana puhumista, huhujen ja valheiden tekemistä ja kaverisuhteiden manipuloimista (Rosen ym. 2017). Epäsuorasta kiusaamisesta ei välttämättä kerrota opettajalle eivätkä kaikki opettajat koe epäsuoran kiusaamisen, kuten syrjimisen, olevan kiusaamista (Bauman, S. ja Del Rio, A. 2006). Epäsuora kiusaaminen on vaikeammin nähtävä ja siksi voi jäädä aikuisilta huomiotta (Bauman, S. ja Del Rio, A. 2006).

4.2.2 Fyysinen kiusaaminen

Fyysiseen kiusaamiseen kuuluu jollain tapaa fyysisesti toisen vahingoittaminen. Dupper (2013) määrittelee fyysisen kiusaamisen olevan hyökkäys kiusaamisen uhria vastaan, joka on luonteeltaan fyysinen. Hänen mukaansa siihen kuuluu muun muassa kuristaminen, kiskominen, työntäminen, lyöminen, potkiminen, tökkiminen ja hiusten repiminen (Dupper, 2013, s. 10). Fyysinen kiusaaminen koetaan vakavimmaksi kiusaamisen muodoksi muihin verrattuna. Fyysinen kiusaaminen saa aikaan enemmän huomiota ja siihen puututaan useammin (Bauman, S. ja Del Rio, A. 2006; Dake, J. ym. 2003).

4.2.3 Omaisuuden tuhoaminen

Omaisuuden tuhoaminen ja varastaminen on osa fyysistä kiusaamista. Tarkoituksena on aiheuttaa vahinko ja tuhoa. Kiusaaja(t) varastavat tai ottavat kiusatun omaisuutta ja aiheuttavat sille tuhoa (Rosen ym. 2017). Koulussa tällainen voisi esiintyä esimerkiksi vaatteiden tallomisena kuralätäkköön tai puhelimen tahallisen pudottamisena. Omaisuuden varastaminen tai tuhoaminen voi täyttää rikoksen tunnusmerkit ja yli 15-vuotias on rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan.

4.2.4 Sanallinen kiusaaminen

Dupperin (2013) mukaan sanallinen kiusaaminen on uhkailua, pahansuopaisesti kiusoittelua, pilkkaamista ja nimittelyä. Rosen ym. (2017) määrittelevät sanallisen kiusaamisen olevan tekoja joko suullisesti tai kirjoitettuna, joiden sisältö on esimerkiksi nimittelyä tai pilkkaamista sekä ilkeiden viestien lähettämistä (Rosen ym. 2017, s. 3). Suullinen kiusaaminen on myös pilkallaan imitoimista, sarkastista puhetta vitsien ja yllyttää tai haastaa tekemään jotain. Suullisen kiusaamisen tavoite on satuttaa kiusaamisen kohdetta kielellisesti (Fried, S. & Sosland, B. 2011, s.37).

Fried ja Sosland (2011) mukaan vitsien taakse saatetaan suullisessa kiusaamisessa piiloutua. Sanotaan että kyseessä oli vain vitsi tai vitsit itsessään ovat tunnettuja kuten yo mama -vitsit. Se ei kuitenkaan ole oikeutettu syy kiusata (Fried & Sosland, 2011).

4.2.5 Nettikiusaaminen

Vaikka koulukiusaaminen on paikkaan sidottua, kiusaaminen monesti jatkuu kouluajan ulkopuolelle. Dupper (2013) mukaan nettikiusaaminen on internetissä tapahtuvaa häirintää, uhkailua, nöyryyttämistä ja maineen ja kaverisuhteiden pilaamista. Nettikiusaaminen tapahtuu elektronisten laitteiden kautta erilaisissa sosiaalisen median alustoilla. Se voi olla yksityisviestittelyä tai julkisilla palstoilla pilkkaamista (Dupper, 2013). Nettikiusaaminen on myös kuvien luvaton julkaisua, mutta silloin saatetaan tehdä rikos.

Henewald (2013) mukaan nettikiusaamiseen liittyy erilaisia käsitteitä kuten netin väärinkäyttö (eng. cyber abuse), verkkohäirintä (eng. cyber harrasment), netissä vaaniminen (eng. cyber stal-

king), imitoiminen sekä haukkuminen (eng. denigration) (Henewald, R. 2013). Nettikiusaamista voidaan määrittää myös tieto- ja viestintäteknologian tarkoituksellisena kiusaamisen välineenä. Tarkoituksena on vahingoittaa yksilöä tai useampaa henkilöä (Henewald, R. 2013).

5 Kiusaamisen ehkäiseminen

Kouluissa tehdään jatkuvasti töitä kiusaamisen estämiseksi. Kouluilla on erilaisia toimintamalleja kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen, miten kiusaamistilanteissa toimitaan. Yhtenä tukitoimena on kummi-, tuki- ja tuutorioppilaat. Mannerheimin lastensuojeluliiton tukeman sekä kehittämän kummioppilastoiminnan tarkoituksena on tuoda yhteisöllisyyttä, vähentää yksinäisyyttä ja ehkäistä kiusaamista (MLL, 2021b).

YK:n lapsen oikeuksien julistuksessa 3 artiklassa sanotaan, että lapsella on oikeus hyvinvoinnin suojeluun ja huolenpitoon. Samoin on laitosten, kuten koulujen, vastuulla toimia viranomaisten ohjeiden mukaan. Tarkoituksena taata turvallisuus, terveys ja henkilökunnan sopivuus ja määrä sekä valvonnan riittävyys (Lapsenoikeudet.fi, 2023).

Salmivalli ja Menesini (2017) tuovat esille mielenkiintoisen näkökulman kiusaamisen ehkäisevien toimien toimivuudesta. Heidän mukaansa, vaikka on kehitetty paljon erilaisia kiusaamisen vastaisia toimintamalleja, niitä kaikkia ei ole riittävästi tutkittu. Tästä syystä käytössä voi olla kiusaamisen ehkäisemisen kannalta tehottomia toimintamalleja (Salmivalli & Menesini, 2017, s. 248). Monissa maissa juuri kiusaamisen vastaiset tai antibullying toimintamallit ovat pakollisia, mutta niiden pitää olla myös tutkitusti toimivia.

5.1 KiVa Koulu

KiVa koulu -ohjelma on Suomessa, Turun yliopistossa kehitetty kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma. Se perustuu tutkimustietoon sekä -näyttöön ja ohjelman tarkoituksena on ennaltaehkäistä kiusaamista (kivakoulu.fi). KiVa koulu -ohjelmaan osallistuu 900 koulua ja mukana on kouluja 20 eri maasta (kivakoulu.fi, 2024a). KiVa koulu teki laajoja tutkimuksia satunnaisesti yli 30 000 lapsen ja nuoren otannalla vuosina 2007–2009. Sen jälkeen KiVa koulu -ohjelmasta on kerätty tietoja jatkuvasti (kivakoulu.fi, 2024b).

Salmivalli kertoo, KiVa koulu -ohjelman nimen tulevan sanoista Kiusaamisen Vastainen koulu tai Kiusaamista Vastustava koulu (Salmivalli, 2016). Christiina Salmivalli on itse ollut tekevässä KiVa koulu -ohjelmaa vastuullisena johtajana. Salmivallin (2016) mukaan KiVa koulun tarkoituksena on ollut tuoda konkreettisia keinoja kouluille kiusaamisen ehkäisemiseksi. Hänen mukaansa KiVa koulun on tarkoitus tuoda kiusaamista esille ryhmän ilmiönä ja täten saada esimerkiksi kiusaamista seuraavat oppilaat mukaan puolustamaan kiusattua ja vastustamaan

kiusaamista. Salmivallin mukaan juuri yleiset toimenpiteet ovat tehokas osa kiusaamisen ehkäisemisessä (Salmivalli, 2016, luku 13).

Salmivalli (2016) sanoo KiVa koulun yleisten toimenpiteiden tehtävänä olla oppilaille tiedon jakamista ryhmän vaikutuksesta kiusaamiseen. Hänen mukaansa sillä halutaan herättää empatiaa ja ymmärrystä, millä tavoin koulukaveria voi auttaa kiusaamistilanteissa (Salmivalli, 2016). Alakoululaisilla on mahdollisuus saada lisää tietoa KiVa -pelin kautta.

KiVa koulu -ohjelmaan kuuluu myös kohdennettuja toimenpiteitä, joilla on tarkoitus vaikuttaa kiusaamistilanteisiin. Salmivallin (2016) mukaan kohdennetuilla toimenpiteillä tarkoitetaan toimintatapoja, joilla puututaan kiusaamistilanteisiin ja tuetaan kiusattua oppilasta. Hänen mukaansa oppilaita ja opettajia tukemassa on KiVa -tiimi, joka tulee mukaan selvittämään kiusaamistilanteita. KiVa -tiimi koostuu vähintään kolmesta opettajasta ja yhdestä toisesta aikuisesta (Salmivalli, 2016).

Yhtenä oleellisena osana KiVa koulu -ohjelmaa Salmivalli (2016) puhuu oppilaiden rohkaisusta kertomaan kiusaamistilanteista. Hän toteaa kiusaamisen tapahtuvan usein silloin, kun aikuinen ei näe sitä. Siksi on tärkeää, että oppilaat hakisivat aikuiselta apua ja kertoisivat kiusaamistilanteista niiden ilmetessä (Salmivalli, 2016).

KiVa koululla on Salmivallin (2016) mukaan saatu toivottuja tuloksia ja esimerkiksi oppilaiden pelko joutua kiusatuksi, jos kiusaamiseen puuttuu, väheni KiVa koulu -ohjelman ansiosta. Sen lisäksi tehokas KiVa -tiimi pystyi mahdollistamaan, ettei kiusaaminen jatkunut enää tiimin puuttuttua asiaan (Salmivalli, 2016, luku 13).

Tietenkään mikään ei ole ilman kritisointia ja myös KiVa koulu on herättänyt keskustelua toimivuudestaan. Salmivalli (2016) huomauttaa, että lisää tutkimuksia tarvitaan, jotta voidaan kehittää KiVa koulua. Tutkimuksia esimerkiksi siitä miten, keneen ja millä tavoin toimintamallit vaikuttavat olisi tärkeä lisätutkimuskohde (Salmivalli, 2016).

5.2 Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa -opas

Opetushallitus on tehnyt kouluille kattavan oppaan *Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa* kiusaamisen vastaiseen työhön. Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa -opas sisältää esimerkiksi luvun siitä, miten kiusaaminen on lainsäädännössä, toimintamalleja ammattilaisille, ohjeita kiusaamiseen puuttumiseen ja yleistietoa kiusaamisesta.

Opetushallituksen oppaassa viitataan perustuslakiin ja perusopetuslakiin, joissa todetaan, että lapsilla ja nuorilla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, koskemattomuuteen, vapauteen ja turvallisuuteen (OPH, 2020:3a). Koululla on siis vastuu varmistaa, että jokainen saa mahdollisuuden oppia rauhassa ilman kiusaamisen pelkoa.

Jokainen koulu tekee kiusaamisen vastaisen suunnitelman, johon täytyy kirjata ja kuvata muun muassa miten kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa estetään sekä miten siihen puututaan. Suunnitelmassa täytyy olla kuvaus siitä, millaisia tukitoimia ja jälkitoimia oppilaille on tarjolla. Suunnitelmassa on kuvaus yhteistyöstä viranomaisten ja huoltajien kanssa. Suunnitelmaan kirjataan päivittämisestä ja sen arvioinnista. Kiusaamisen vastaisen suunnitelman tulee myös perustua tutkimustietoon, jotta sen toimivuus voidaan todeta. (OPH, 2020:3a).

Kiusaamisen ehkäisemisen kannalta järjestyssäännöillä on merkitystä. Opetushallituksen (2020:3a) mukaan järjestyssäännöillä ohjataan koulun toimintaa. Hyviin järjestyssääntöihin kuuluu esimerkiksi toisten kunnioittaminen sekä huomioiminen, tervehtiminen ja ohjeiden noudattaminen. Opetushallitus kirjaa, että järjestyssäännöillä luodaan turvaa (OPH, 2020:3a).

Kiusaamisen ehkäisemisen kannalta kouluissa on huomioitu opetussuunnitelmassa jokaisessa vaiheessa arvoperustasta oppiainesisältöihin. Opetushallitus (2020:3a) linjaa, että yhteisten arvoperustojen, yhteisten toimintamallien ja toimintatapojen pohjalta voidaan ehkäistä kiusaamista. Samalla he linjaavat, että myös kiusaamiseen puuttuminen on kiusaamisen ehkäisemistä tulevaisuudessa (OPH, 2020:3a).

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisesta kiusaamisen ehkäisemiseksi on ollut osana keskustelija. Niiden opettaminen ei ole oma oppiainekokonaisuus, mutta ne ovat osana opetettavia aineita. Opetushallituksen (2020:3a) mukaan kouluissa on opetettava inhimillisiä ja sosiaalisia taitoja. Oppilaiden olisi tärkeä oppia näkemään asioita toisten näkökulmasta ja ymmärtää toisten tunteita (OPH, 2020:3a). Nämä taidot tuovat turvaa myös sosiaalisessa mediassa. Kirjoitetujen viestien sanoma ei välity samalla tavalla kuin kasvotusten, joten vuorovaikutustaitojen taitamisella on merkitystä (OPH, 2020:3a).

Opetushallituksen (2020:3a) mukaan opiskelijahuollolla on merkittävä osa koulun hyvinvoinnin ja turvallisen ympäristön luomisessa. Opiskelijahuollon tulisi olla kaikkien saavutettavissa ja se tuo yhteisöllisyyttä. Heidän mukaansa opiskelijahuollon toimia voidaan kohdentaa ryh-

miin, joissa on esimerkiksi kiusaamista (2020:3a). Hyvä opiskelijahuolto takaa oppilaille mahdollisuuden mennä tarpeeksi ajoissa puhumaan aikuiselle. Näin ollen myös kiusaamistilanteisiin päästään puuttumaan ennen kuin niistä kehittyy suurempi ongelma.

Kiusaamisen ehkäisemisessä kouluilla on myös koulupsykologi ja koulukuraattori. Opetushallitus (2020:3a) toteaa, että oppilaalla on oikeus päästä puhumaan koulupsykologin tai -kuraattorin kanssa joko seitsemän työpäivän kuluessa tai tilanteen mukaan jo samana päivänä (OPH, 2020:3a).

5.3 Koulun ilmapiirin vaikutus

Koulun ilmapiiri koostuu sekä fyysisestä ympäristöstä että kouluyhteisön jäsenten suhteesta toisiinsa, kuten oppilaiden välisistä kaverisuhteista ja opettajan ja oppilaan välisestä vuorovaikutussuhteesta (Baraldsnes, 2021). Ilmapiirin osa-alueisiin kuuluu myös kulttuuri, johtajuus, kurinpito ja oppimisen kulttuuri (Baraldsnes, 2021, s. 86).

Bradshaw (2017) määrittelee koulun ilmapiirin muodostuvan opettajien, koulun henkilökunnan, oppilaiden ja vanhempien välisestä suhteesta ja yhteistyöstä. Heidän muodostaman yhteisön arvojen, normien ja kunnioituksen pohjalta muodostuu koulun ilmapiiri. Bradshawn mukaan ilmapiiri voi muodostua myös koulusta oppimisympäristönä ja koulun kulttuurista (Bradshaw 2017, luku 14).

Tutkimuksissa on todettu koulun ilmapiirin vaikuttavan kiusaamiseen. Wang ym. toteavat artikkelissa, että tutkimuksien mukaan oppilaat ovat myöntyväisempiä kertomaan kiusaamisesta, jos koulun ilmapiiri on positiivinen ja he saavat tukea opettajalta ja ikätovereiltaan (Wang ym., 2013). Myös Bradshaw (2017) ja Lee (2004) sanovat koulun ilmapiirin vaikuttavan kiusaamisen ehkäisemiseen. Kiusaamista vastustava ilmapiiri, jossa kannustetaan kiusaamisen vastaisuuteen vähentää kiusaajien yritystä kiusata (Wang ym., 2013; Bradshaw, 2017; Lee, 2004).

Positiivinen ilmapiiri muodostuu turvallisesta ilmapiiristä. Lee (2017) kirjoittaa, jos kouluilla on maine turvattomasta ja kovasta ilmapiiristä, oppilas ei pysty kertomaan kiusaamistilanteista, vaan jää niiden kanssa yksin. Hänen mukaansa koulu voi saavuttaa turvallisen ilmapiirin esimerkiksi aktiivisella kiusaamisen vastaisella toiminnalla ja nollatoleranssilla kiusaamisesta (Lee, 2004).

Izadi & Hart (2023) tutkivat fyysisen oppimisympäristön vaikutusta koulun ilmapiiriin ja kiusaamiseen. Kiusaaminen usein tapahtuu koulussa paikoissa, joissa opettaja ei välttämättä ole

valvomassa, kuten portaikossa tai pukukopeissa. On siis mahdollista, että koulun arkkitehtuurilla on vaikutus siihen, millainen ilmapiiri koulussa on (Izadi & Hart, 2023, s. 3).

Izadin ja Hartin (2023) tuloksissa näkyi, että koulun tiloissa, joissa valvontaa on vähemmän, pitäisi tilannetta muuttaa siten, että valvonta olisi niissä mahdollisempaa ja lisättyä. Sitä ei kuitenkaan pitäisi tehdä niin, että oppilaiden yksityisyys katoaisi ja oppilaista tuntuisi heidän olevan jatkuvasti vahdittavana. Tällaisessa tilanteessa ilmapiiri huononisi (Izadi & Hart, 2023, s. 11).

Wang ym. (2013) kertovat negatiivisen kouluilmapiirin vaikuttavan oppilaiden luottamiseen koulujärjestelmään. Heidän mukaansa koulu, joka ei tue oppilaita tai toimi sääntöjen mukaan, kuten noudattamalla kiusaamisen vastaisia toimia, saa oppilaan uskomaan, ettei koulussa ole aikuisia, jotka ottavat kiusaamisen tosissaan (Wang ym. s. 297). Artikkelissa myös todetaan, että epäystävällinen ilmapiiri mahdollistaa ja tukee kiusaamista sekä kiusaajia (2013).

Wang ym. (2013) mukaan tutkimuksissa on todettu, esimerkiksi pienempien opetusryhmien, yhteisön mukaan ottamisen ja ihmisten välisten positiivisten suhteiden luominen, tekee koulun ilmapiiristä positiivisen (Wang, 2013, s. 298).

5.4 Opettajan merkitys positiivisen ilmapiirin luomisessa

Kaikista koulun yhteisöön ja henkilökuntaan kuuluvista, opettajilla on kiusaamisen ehkäisemisen ja positiivisen ilmapiirin luomisen kannalta erityismerkitys. Opettajien onkin tärkeä olla tietoinen kiusaamisen vastaisista toimista ja koulukiusaamisesta ilmiönä.

Baraldsnes (2021) puhuu opettajien vaikutuksesta koulun ilmapiirin muodostamisessa. Opettajan tietämättömyys ja epävarmuus kiusaamiseen puuttumisessa johtaa negatiiviseen ilmapiiriin. Oppilaat eivät hakeudu silloin kertomaan opettajalle kiusaamistilanteista, koska eivät voi luottaa siihen, tekeekö opettaja asialle mitään. Hän myös puhuu siitä, että tutkimusten mukaan opettajien osallisuus kiusaamiseen puuttumisessa riippuu siitä, millaisesta kiusaamisen muodosta on kyse (Baraldsnes, 2021, s. 87). Tämä voi johtaa siihen, että opettaja ei ota tosissaan esimerkiksi syrjimistä tai hylkimistä, koska ei koe sen olevan kiusaamista. Tällöin opettajan toiminta ohjaa koulun ilmapiiriä pois kannustavasta, turvallisesta ja välittävästä ilmapiiristä.

Opettaja pystyy vaikuttamaan positiivisen ilmapiirin luomiseen puhumalla kiusaajan kanssa kiusaajan käytöksestä ja toiminnasta, tukea kiusattua ja kannustamalla hiljaisia hyväksyjä sekä muita sivustakatsojia auttamaan kiusattua. Opettaja myös vaikuttaa, kun hän kuuntelee eikä syyllistä kiusattua (Novick & Isaacs, 2010, s. 285).

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Kiusaaminen on vaikea ilmiö tutkia. Se on monimutkainen ja haastava ilmiö, joka koskettaa monia. Koulukiusaaminen on useille tuttu ja koettu asia, joka on jäänyt varjostamaan vielä pitkään kouluajan jälkeen. Kiusaamista voidaan toteuttaa niin monella eri tavalla eikä sen huomaaminen luokassa ole opettajillekaan helppoa.

Kandidaatin tutkielmassa minulla oli kaksi tutkimuskysymystä. Ensimmäinen tutkimuskysymys oli mitä koulukiusaaminen on ja miten se ilmenee. Koulussa kiusaaminen saattaakin ilmetä usealla eri tavalla ja kiusaamista tapahtuu eri muodoilla. Fyysinen kiusaaminen ja epäsuorakiusaaminen ovat yleisiä kiusaamisen muotoja koulussa. MTV uutisten artikkelissa (2023) nuoret kertoivat omista koulukiusaamisen kokemuksistaan. Seillä nousi esiin juuri haukkuminen, tönniminen, juorujen ja valheiden teko, omaisuuden tuhoaminen ja pilkkaaminen. Joskus tilanteet saattoivat olla vakavia kuten hiuksista kiskomista tai lyömistä. Koulukiusaaminen ei myöskään jäänyt vain kouluun, vaan sitä jatkettiin myös internetissä haukkumalla, kirjoittamalla valheita ja kuvien julkaisemista luvatta (MTV, 2023).

Pyrin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen kertomalla kiusaamisen määritelmän, millaisia kiusaamisen muotoja on ja minkälaisia rooleja kiusaamistilanteissa voi nähdä. Kiusaaminen voidaan määritellä vallan väärinkäyttönä ja systemaattisesti toistuvana. Koulussa opettajan on tärkeä oppia erottamaan kiusaaminen ja kiusoittelu. Kiusaamisessa on kuitenkin aina tarkoitus aiheuttaa toiselle pahaa. Koulussa kiusaamistilanteissa voi esiintyä erilaisia rooleja, kuten kiusaaja, avustaja, puolustaja ja hiljainen hyväksyjä. Rooleja voikin olla yhdellä henkilöllä useita ja siksi kiusaamisen selvittely voi olla haastavaa.

Toisena tutkimuskysymyksenä oli millaisia kiusaamisen vastaisia toimia ja ehkäiseviä käytänteitä kouluilla on. Tähän tutkimuskysymykseen vastasin selvittämällä millaisia toimia ja keinoja kouluilla on jo olemassa. Sen lisäksi selvitin mikä auttaa kiusaamisen ehkäisemisessä. Tärkeää onkin lähteä selvittämään tilanteita ajoissa ja puuttua kiusaamiseen silloin, kun siitä kerrotaan. Tärkeää koulukiusaamisen vastaisessa toiminnassa on ehkäistä kiusaamista. Kouluhin on merkityksellistä luoda ilmapiiri, jossa kannustetaan kiusaamisen vastaiseen toimintaan. Tutkimusten mukaan on voitu todeta, että ilmapiiri, joissa uskalletaan kertoa kiusaamisesta, vähentää kiusaamista ja vie pohjan kiusaajilta, koska kukaan ei toimisi yleisönä. Opettajilla ja muulla henkilökunnalla on vastuu kiusaamistilanteisiin puuttumisesta ja olla se henkilö, joka välittää. Mitään ei saa jättää huomiotta tai hyväksyä.

Kiusaamista voidaan ehkäistä tuomalla kiusaaminen enemmän esiin ja puhumalla sen vaikutuksista. KiVa koulu periaatteen mukaisesti voitaisiin esimerkiksi luoda niitä toimintatapoja, joilla vähennetään kiusaamista. Koulusta pitäisi luoda tila, jossa oppilailla on aikaa harjoitella konflikti- ja riitatilanteiden ratkaisua sekä tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

Toisaalta tämänhetkisestä tilanteesta kouluissa kiusaamisen kannalta voi tehdä oletuksen, että vielä on paljon tekemistä, jotta turvallinen kouluympäristö olisi mahdollinen. Toimintamallit, joita jo on, ei ehkä osata käyttää oikeissa tilanteissa ja niiden toimivuus ei ole varmaa. Uusia toimintamalleja ja kiusaamisen ennaltaehkäisyä vielä tarvitaan. Koulukiusaamisen kannalta uusille tutkimuksille on tarvetta.

7 Pohdinta

Kirjallisuuskatsauksen alussa totesin tutkimuskysymyksieni olevan: mitä koulukiusaaminen on ja miten se ilmenee sekä millaisia kiusaamisen vastaisia toimia ja ehkäiseviä käytänteitä kouluilla on. Olen katsauksessa pyrkinyt vastaamaan niihin selvittämällä kiusaamisen määritelmän, esiteltyt kiusaamisen muotoja ja rooleja sekä tutkinut muutamia kiusaamisen ehkäisemisen menetelmää. Aiheen ollessa laaja olen rajannut sitä ja jättänyt tarkoituksellisesti aiheen ulkopuolelle asioita, kuten kiusaamisen syyt ja seksuaalisen häirinnän.

Luotettavuuden kannalta on otettava huomioon myös aiheen oma puolueellisuus. Kiusaaminen on aiheena sellainen, joka on henkilökohtaisesti koettu aihe ja se on pitänyt pitää mielessä tutkielman aikana. On helppo lähteä vahingossa omien mielikuvien ja ajatusten vietäväksi ja siten johtaa aineiston hankintaa ja lähteiden etsintää liian kapeaan suuntaan. Kandin opinnäytetyö on kuitenkin sellainen, ettei siinä ole niin suurta riskiä liian kapeaan ajatteluun. Kandin opinnäytetyössä ei vielä tehdä omaa tutkimusta.

Luotettavuuden takaamiseksi olen pyrkinyt noudattamaan lähdeviittauksissa hyvää tapaa. Lähdeviittauksissa kunnia on annettu niille, joiden aineistoa olen käyttänyt. Myös niiden merkkäämisessä olen pyrkinyt tekemään ne oikein.

Lähteiden etsimisessä olen pyrkinyt rajaamaan hakuja vertaisarvioituihin teoksiin ja artikkeleihin. Sen lisäksi käytin JUFO portaalia joidenkin teosten kanssa, jos ei ollut varmaa olivatko ne tieteellisiä tutkimuksia. Samalla pyrin käyttämään (Vilka, 2023) periaatetta kriittisestä ja läpinäkyvästä kirjallisuuskatsauksesta.

Kirjallisuuskatsauksessa on pyritty näyttämään jokainen vaihe selkeänä ja läpinäkyvänä. Olen pyrkinyt kuvaamaan jokaisen vaiheen ja osoittamaan, mistä aineisto on saatu. Kriittisyys on ollut mukana tutkielman ajan, kuten lähteiden käytössä ja rajaamisessa sekä oman ajattelun merkityksen huomioimisessa. Oman ajatuksen ja ainepohjaisen tekstin ero on tekstissä, jotta johtopäätelmät ja aineistojen pohjalta tehty teksti eivät menisi sekaisin.

Osa aineistosta on kirjallisuuskatsauksen tyypillisen aineiston ulkopuolelta. Esimerkiksi uutisartikkeli ei kuulu kirjallisuuskatsauksen aineiston, mutta olen ottanut sen tuomaan merkityksen ja konkreettisen ulottuvuuden tieteellisille teksteille.

Jatkoa ajatellen haluaisin jatkaa kiusaamisaiheen tutkimista maisterin opinnäytetyössä. Haluaisin tutkia koulukiusaamista taide empiirisenä tutkimusmenetelmänä. Kiusaamista voisi tutkia esimerkiksi taidekuvien avulla. Esimerkki tutkimuksena on Khanolainen ym. (2021), jossa tutkittiin sarjakuvien avulla, miten oppilaat ja opettajat käsittivät ja kokivat kiusaamisen ja kiusaamistilanteita. Sarjakuvat olivat keskeneräisiä ja niissä oli jonkinlainen ongelma. Oppilaiden ja opettajien tehtävänä oli tehdä sarjakuvat loppuun ja sen jälkeen heitä haastateltiin yksitellen (Khanolainen ym. 2021).

Tätä tutkielmaa tehdessä on itselle noussut mieleen kysymyksiä siitä, mitä itse voi tehdä kiusaamisen ehkäisemiseksi ja miten kiusaaminen esiintyy tulevaisuudessa. On selkeää, ettei kiusaaminen tule loppumaan ja välillä tuntuu, että mennään yhä väkivaltaisempaan ja yksityisyyttä loukkaavampaan kiusaamiseen. Lasten ja nuorten mielen hyvinvointi on koetuksella. Kouluissa ei riitä resurssit oppilaiden hyvinvoinnin takaamiseen ja turvallisen tilan luomiseen. Kaiken päälle netti ja sosiaalinen media tuo omat haasteensa.

Lähteet / References

- Bauman, S. & Del Rio, A. (2006). Preservice teachers' responses to bullying scenarios: Comparing physical, verbal, and relational bullying. *Journal of Educational Psychology*. 98(1). 219–231.
- Bradshaw, C. (2017). *Handbook on bullying prevention: a life course perspective*. NASW Press.
- Braldsnes, D. (2021). Bullying prevention and school climate: Correlation between teacher bullying prevention efforts and their perceived school climate. *International Journal of Developmental Science*. 14(3–4). 85–95.
- Dake, J., Price, J. & Telljohann, S. (2006). The nature and extent of bullying at school. *The Journal of school health*. 73(5). 173–180.
- Dupper, D. (2013). *School bullying: New perspectives on a growing problem*. Oxford University Press.
- Fried, S. & Sosland, B. (2011). *Banishing bullying behavior: transforming the culture of peer abuse*. 2. painos. Rowman and Littlefield Education.
- Hanewald, R. (2013). *From cyber bullying to cyber safety issues and approaches in educational contexts*. Nova Science Publishers, Inc.
- Izadi, M. & Hart, R. (2023). The influence of physical environment on social behaviors, school climate, and bullying in schools. *Children's Geography*.
- Jenkins, L. & Nickerson, A. (2017). Bullying participant roles and gender as predictors of bystander intervention. *Aggressive Behaviour*. 43. 281–290.
- Kangasniemi, M., Utrinen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*. 25(4). 291–301.
- KiVa koulu. (2024a). *Kivakouluohjelmasta*. [kivakoulu.fi]. Haettu 12.2.2024 osoitteesta: <https://www.kivakoulu.fi/kivaohjelmasta/>
- KiVa koulu. (2024b). *Tutkimus*. [kivakoulu.fi]. Haettu 12.2.2024 osoitteesta: <https://www.kivakoulu.fi/tutkimus/>
- Khanolainen, D., Semenova, E. & Magnuson, P. (2021). 'Teachers see nothing': exploring students' and teachers' perspectives on school bullying with a new arts-based methodology. *Pedagogy, Culture, Society*. 29(3). 469–491.
<https://doi.org/10.1080/14681366.2020.1751249>

- Lapsenoikeudet.fi. (2024). *Sopimus kokonaisuudessaan*. Haettu 12.2.2024 osoitteesta: <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/#3-artikla>
- Lee, C. (2004). *Preventing bullying in schools: a guide for teachers and other professionals*. Paul Chapman.
- Mannerheimin lastensuojelu liitto. (2021a). Kiusaamisen seuraukset. Haettu osoitteesta 2.2.2024: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaisyminen/kiusaamisen-seuraukset/>
- Mannerheimin lastensuojelu liitto. (2021b). Kummioppilastoiminta. Haettu osoitteesta 12.2.2024: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kummioppilastoiminta/>
- Metsämuuronen, J. (2011). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Tutkijalaitos (4 korjattu laitos). International Methelp.
- MTVuutiset.fi. (2023). *Terapiaa, itsetuhoisuutta ja traumoja: MTV uutisten lukijat kertovat milta tuntuu olla koulukiusattu*. Haettu 17.2.2024 osoitteesta: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/terapiaa-itsetuhoisuutta-traumoja-mtv-uutisten-lukijat-kertovat-milta-tuntuu-olla-koulukiusattu-olen-lahes-aina-valppaana-silta-varalta-etta-joku-kay-kimp-puuni/8786498#gs.4nfvi0>
- Novick, R. & Isaacs, J. (2010). Telling is compelling: the impacts on student reports of bullying on teacher interventions. *Educational psychology*, 30(3), 283–296. <https://doi.org/10.1080/01443410903573123>
- Opetushallitus (2020:3a). *Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa*. [OPH]. Oph.fi. Haettu 12.2.2024 osoitteesta: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kiusaamisen-vastainen-tyo-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>
- Rosen, L., DeOrnellas, K. & Schott, S. (2017). *Bullying in school: Perspectives from school staff, students and parents*. Palgrave Macmillan.
- Salmivalli, C., Voeten, R. & Poskiparta, E. (2011). Bystanders matter: Association between reinforcing, defending and the frequency of bullying behavior in classrooms. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40(5), 668–676. <http://dx.doi.org/10.1080/15374416.2011.597090>
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus: Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopiston julkaisuja. 62.

- Salmivalli, C. & Menesini, E. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health and Medicine*. 22(s1). 240–253. <http://dx.doi.org.10.1080/13548506.2017.1279740>
- Salmivalli, C. (2016). *Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja*. (2.uud.). PS-kustannus.
- Salmivalli, C. (2014). Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions? *Theory into practice*. 53. 286–292. <http://dx.doi.org/10.1080/00405841.2014.947222>
- Schott, R. & Søndergaard, D. (2014). *School bullying: New theories in context*. Cambridge University Press.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2023). *Kouluterveyskysely: Perusopetuksen 4. ja 5. luokan tulokset tilastokuutiassa*. THL. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>
- Tani, F., Greenman, P, Schneider, B. & Fregoso, M. (2003). Bullying and the big five: A study of childhood personality and participant roles in bullying incidents. *School psychology international*. 24(2). 131–146.
- Vilkka, H. (2023). *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*. Art House Oy.
- Wang, C, Berry, B. & Swearer, S. (2013). The critical role of school climate in effective bullying prevention. *Theory in practice*. 52. 296–302. <https://doi.org/10.1080/00405841.2013.829735>